

BUDAPEST

Karácsony hetében néhány lapban cikk jelent meg a hetvenéves Budapestről. A cikkek megírására nyilván az szolgálta alkalmul, hogy 1942 december 22-én mult hetven esztendeje annak, hogy az 1872. évi XXXVI. törvénycikkkel, amelyet fővárosi törvény név alatt ismerünk, I. Ferenc József király szentesített. Ezzel a törvény, amelynek benyújtását Wahrmann Mór és Házmán Ferenc már 1870-ben sürgette, életbelépett. De Budapest nem ezen a napon lett — Budapest, Pest és Buda fővárosok és Óbuda mezőváros tényleges egyesítése 1873 november 17-én történt meg. Ezen a napon szünt meg a pesti, budai és óbudai hatóságok működése és az ügyek vitele a megalakult Tekintetes Tanácsra szállt át és ezen a napon indult meg az a munka, amely Budapestről a világ egyik legjobb és legérdekesebb városát alkotta meg. Amikor ezt megállapítjuk, távolról sem akarunk polemizálni a megjelent cikkekkel, sőt inkább alkalomul használjuk fel ezt az adottságot ennek a cikknek a megírására, — ha ugyan alkalom kell ahhoz, hogy az ember Budapestről írjon. Mert Budapest az év minden napján és a nap minden órájában aktuális téma. Ahhoz, hogy az ember erről a városról írjon, nem kell okvetlenül a — születésnapjára várni.

*

Születésnapról beszélni Budapestről kapcsolatban különben nem is igen lehet. Mert Budapest nem született, hanem — lett. Mint ahogy a világegyetem sem született, hanem lett — Isten parancsából és mint ahogy Szent Péter temploma is lett — Bramante és Michelangelo zsenijéből — éppen úgy lett Budapest is az egyesített három város polgárainak erős akaratából, áldozatos munkájából és nagyszerű áldozatkészségéből. Erre a városra sohasem ragyogott a fedelmi kegy; itt lerombolt várak helyén elterülő ingyentelken nem épültek széles utak és hatalmas paloták. Budapesten minden talpalatnyi földet súlyos arannyal kellett megváltani és megszerezni, hogy ez a város azzá legyen, amivé fejlődött. És szükség volt ehhez a minden amerikai rekordot megcsúfoló hétévtizedes fejlődéshez hivatott, küldetéses vezetőkre, akik álmodni és az álmot valóra váltani tudták, akik az alkotókérv megszállottai voltak és minden akadályon győzedelmeskedve, földbe, kőbe, vashoz és az emberek lelkébe ültették át mindazt, amit teremtettek. Akadékos-

garabonciás nemcsak a kártyát szerette, de kedvelte a tréfát is. A névkártyákon pedig az állt, hogy a városi urakat szívesen látja a nyérő az első városi vendéglőben közös vacsorára.

Mikor együtt ült a társaság a különteremben és a pincérek sietve kiadalogtak az első fogásokért és a keserű aszuért, amelyet a garabonciás rendelt; a pesti ur, a nagy ur, felkelt és jelt adott, hogy beszélni fog:

— Kedves és jámbor vidéki urak! Az urak mosolyogtak. Ezek a kedves pestiek!...

— Egy vallomással tartozom. Nem vagyok pesti és nem vagyok ur. Sipista vagyok, jó urak. Tegnap este csalással nyertem el utolsó filléreteket. De tetszetek nekem. Máskor egy vastag nyereség után csillantam a városból, most nem teszem. Ime, az ajánlatom, válaszlatok. Hajlandó vagyok visszadni utolsó filléreteket. Ha nem, megtanítalak titeket arra, mi a kártya titka? Hogyan kell irányítani a szerencse kerekét, más szóval, hogyan kell csalni.

És a jó urak nevetni kezdtek. Először kínos feszengés futott végig hátukon, azután egymásra néztek és mosolyogtak. És az urak örök nemességével — noblesse oblige, a pokolban is — összeszólltak:

— A pénzt vissza? Nő, nem! Nyereséget visszavenni? Ceccc...

Szóval a pénz nem kellett nekik. De az egyik, a patikus, miután aprókat hunyorgatott pislogó szemével, közel hajolt garabonciához és megkockáztatta:

— Talán a titkokat, mester, ha lehet...

kodó ember és mesterséges akadály akadt mindig bőven — teremő, vezérlő agy — kevés.

*

Az ember, ha élete alkonyához ér, mind többször meg-megáll, mert a szíve nem bírja az iramot és mind gyakrabban vissza-visszanéz, mert a még előtte álló út rövid és homálybavésző. A multba tekint és — amennyire a látása engedi — a jövőbe néz. Az öregedő ember már tudja, amit a mai fiatalok még nem akarnak tudni, hogy mult nélkül nincs jövő. Csodálatos, de Budapestről kapcsolatban még ez az igazság is — csak féligazság, mert magának Budapestnek alig van multja, annak ellenére, hogy a három város, amelynek egyesítéséből támadt, több mint ezer esztendő történelmi dokumentumok és emlékek felett rendelkezik. (Hogy egyebet ne említsünk, a mai Petőfi Sándor-utca helyén bukkantak rá 1868-ban, a vízvezetési csövek fektetése során Pest város legrégibb falaira, amelyek — a tudósok megállapítása szerint — még IV. Béla király uralkodása előtti időkből származtak.) Egyenként a három város a történelmi fejlődésnek egy-egy szakasza — együttesen egy hét évtizedre visszatekintő ember- és háztenger, amelynek — mint minden tengernek — megvan a maga morajló zenéje és hullámzó ritmusa, van fénylő, tündöklő tükre és van nyomasztó fekete mélysége. Nem mindenivé és nem mindenkire süt egyformán a nap. Ebből a nézőpontból Budapest valóban olyan, mint minden más világváros: a fény és az árny törvénye a maga teljességében érvényesül benne.

*

A nagyvárosok fejlődésében rendszerint van egy korszak, amelyet a város aranykorának nevez el a hálás utókor és születik benne egy providenciális férfiú, aki a maga egyéniségének erejével és kemény elszántságával válik e kor királyává. Budapesten Bárczy István hivatott ezt a férfiút. Ezt persze az utolsó husz esztendőben sokan elfelejtették. Nem hálátlanságból, nem is tudatlanságból, hanem a politikai divat kedvéért, amelyet — mint a divatot általában — hol elhivatott művészek, hol vásári kontárok kreálnak. De bármint vélekednek is ma az emberek, egy tény tagadni nem lehet: Bárczy István volt az, aki Budapestet a világvárossá való fejlődés sinpárjára vezette. Külön szerencse — és ez becsületére válik utódainak — hogy a város ezen a sinpáron robot ma is tovább.

„Adósságba verte a várost!” — kiáltják, akik minden nagyságot a maguk törpeségéhez mérnek.

— Igaz! — feleljük mi. De ezek az „adósságok” tették lehetővé iskolák, kislakások, bérházak, lakótelepek, fürdők építését, ezekből az „adósságokból” váltotta magához a város a közúti közlekedést, a gázt, a villamos energiát szolgáltató vállalatokat, ezekből bővítette a vízműveket, modernizálta kórházait, rendezte utcáit és tereit és ezekből nőtt meg Budapest milliós világvárossá. Budapestnek, amely a világ egyik leggazdagabb városa, a világ minden pénzpiacán korlátlan hitele volt és Bárczy igénybevette ezt a hitelt, hogy jövedelmező beruházásokba fektetve, életrekelte minden magyar álmát: a magyarrá vált metropolist: Budapestet. A gáncoskodók, a bírálók, a kicsinyesek és önzők gondoljanak arra, amikor ezt a korszakot lebecsülik, milyen adóztatás révén felelhetne meg Budapest ma a maga nagy nemzeti és vezérlő hivatásának, ha nem folynának a pénztárába azok a milliók, amelyek a közlekedés, a gáz- és villamosvilágítás birtokában a város bevételeit szaporítják?! Bárczy István az időbeli sorrendet tekintve, negyedik polgármestere volt Budapestnek, de a városvezetés művészele terén és az alkotások sokaságát tekintve, kétségtelenül őt illeti az első hely, mert ő volt az, aki — néhai Radocza János szavaival idézve — tízéves polgármestersége alatt évtizedekkel vitte előbbre a fővárost. És nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy Bárczy István volt az, aki már 1906-ban, amikor első ízben választották polgármesterré — rámutatott az 1872. törvény hiányaira és azt követelte, hogy „a mesterkelt

mint a ragyogó fiatalság minden szépségében tündöklő leányzó. És figyeld meg csatagos őszi délutánon, amikor a fák avar leveleit arcodba sodorja a hűvös szél. Olyan, mint egy megvénült szerető: unalmas és kellemetlen. Óriási kaméleon ez a város, amelyik a nap minden percében változtatja a színét. Budapest az a városa a világnak, ahol minden megtörténhetik, még az is, hogy — nem történik semmi. Tele van harmóniával és ellentmondással. Itt olyan dolgok vannak, amelyeknek széles e világon nem találni párját. Például ötször lyukasztanak egy villamosjegyet!

*

Budapestet muszáj szeretni és nem lehet elfelejteni — mondják az idegenek, akiket megejtett ennek a városnak a varázsa. Nekünk, akik benne élünk, akik hódolói és rabszolgái vagyunk, minden idegszálunkkal és minden gondolatunkkal a város jövőjét és nagyságát kell munkálnunk, hogy méltókká váljunk a „budapesti polgár” névre. Ha egykor Róma minden polgára érezte — írta egyszer Budó Jusztin dr., a székesfőváros nagynevű és tudós főlevéltárosa —, hogy valamivel tartozik Rómának és büszke arra a világtörténelmi hivatásra, amelyet a költő olyan szépen fejezett ki, hogy kormánypálcával kormányozza a földet — mi is érezzük meg, hogy adóssai vagyunk városunknak és fogadjuk meg, hogy Budapestünk nemzet történelmi hivatásán teljes erővel dolgozni akarunk és fogunk.

Zólyomi Biczó Dezső